

Józef Wilk SDB, *Pedagogika rodziny. Zagadnienia wybrane*, Lublin 2002, ss. 236.

Autor recenzowanej pracy, ks. profesor Józef Wilk SDB (1937–2003), salezjanin, doktor habilitowany, profesor nadzwyczajny KUL, był absolwentem i etatowym nauczycielem akademickim KUL oraz wykładowcą kilku uczelni. W latach 1987–2003 był kierownikiem Katedry Pedagogiki Rodziny (najpierw w Instytucie Teologii Pastoralnej, a następnie w Instytucie Pedagogiki), zaś w latach 1992–1995 był kierownikiem Instytutu Teologii Pastoralnej, a od 1999 do 2003 wicedziekanem Wydziału Nauk Społecznych KUL. Był specjalistą w zakresie pedagogiki rodziny (zwłaszcza w sferze wychowania religijnego w rodzinie) oraz teologii pastoralnej, współtwórcą lubelskiej szkoły pedagogiki rodziny, pedagogiem oraz duszpasterzem rodzin i środowisk akademickich.

Autor w sposób wyczerpujący omówił w książce funkcje wychowawcze rodziny, w kontekście wiary chrześcijańskiej. U podstaw jego myślenia zauważyć można bardzo silny wpływ Biblii, a także nauczanie Kościoła, dotyczące roli rodziny w wychowaniu. Ukazał, że rodzina była ostoją już pierwotnego Kościoła, bowiem dom rodzinny pierwszych chrześcijan pełnił rolę świątyni i centrum ewangelizacyjnego – rodzina była pierwszą szkołą miłości. Fundamentalnym stwierdzeniem autora jest to, że rodzina jest pierwszym i zasadniczym środowiskiem dziecka, a rodzice to pierwsi i najważniejsi wychowawcy. Szczególną cechą rodzinnej atmosfery jest jej nasycenie emocjonalne, ponieważ struktura rodziny obejmuje ilość jej członków, jak i jakość zachodzących w niej relacji.

Autor w swojej publikacji zwrócił także uwagę na rolę kultury w wychowaniu, jako jeden z istotnych obszarów i narzędzi wychowania rodzinnego, gdyż rodzina jest miejscem przechowywania i przekazywania wartości kulturowych. Każda rodzina posiada swoje własne dziedzictwo kulturowe i jest miejscem akulturacji młodego człowieka. Autor podkreślił również potrzebę kultury pedagogicznej rodziców: osobistą kulturę pedagogiczną rodziców, świadomość wychowawczą, umiejętność nawiązywania relacji wychowawczej, przygotowanie oraz umiejętność stosowania metod i środków wychowawczych. Rodzice, jako osoby znaczące w życiu dziecka, winni stosować odpowiednie postawy rodzicielskie oraz starać się zrozumieć dziecko, a także jego potrzeby. Dziecko jest darem Boga i owocem miłości małżonków, a także wartością dla rodziny i rodziców.

Recenzowana pozycja książkowa składa się z czterech rozdziałów. W rozdziale pierwszym (*Zagadnienia wstępne*) autor nakreślił zasadnicze rysy związane z widzeniem, rozumieniem i przeznaczeniem rodziny. Już na wstępie odwołał się do adhortacji apostoelskiej *Familiaris consortio* Jana Pawła II, w której Ojciec Święty wyraźnie wskazał na wyjątkowość rodziny, jako najcenniejsze dobro ludzkości. To w ramach rodziny dokonuje się przecież szeroko rozumiane dojrzewanie człowieka, to tam uczy się on żyć i być człowiekiem. Z drugiej strony,

by potwierdzić wagę rodziny, autor przypomniał, że na przestrzeni wieków wielu ludzi dokonywało doświadczeń na dzieciach, które były pozbawione środowiska naturalnego, jakim jest rodzina. Niepowodzenia tych doświadczeń, to fakty wskazujące, że bez rodziny nie można mówić o naturalnym, pełnym rozwoju młodego człowieka.

W rozdziale drugim (*Funkcja wychowawcza rodziny*) autor dokonał krótkiego, aczkolwiek dającego potrzebny zarys spojrzenia na rodzinę, poczynając od Arystotelesa, poprzez Rousseau i innych autorów. Rozpatrzył funkcje rodziny w ramach czterech ujęć: potencjał genetyczny człowieka a rodzina (BIOS), rodzina pierwszym i niezastąpionym środowiskiem dziecka (ETOS), rodzice jako pierwsi i najważniejsi wychowawcy (AGOS), rodzina pierwszym miejscem aktywności podmiotowej dziecka (AUTO-AGOS). Każde z tych ujęć jest ważne i przyczynia się do pełniejszego poznania oraz docenienia wartości rodziny.

W rozdziale trzecim (*Uwarunkowania funkcji wychowawczej rodziny*) autor skupił się na takich czynnikach, jak: atmosfera rodzinna (demokratyczna, autokratyczna i bezwładna), struktura rodziny (im większa rodzina, tym większa możliwość interakcji), kultura środowiska rodzinnego (dorobek duchowy i materialny), rodzice, jako osoby znaczące, dziecko a proces wychowania.

W rozdziale czwartym (*Realizacja funkcji wychowawczej*) autor przedstawił program wychowania religijnego, który jest bardzo ważny ze względu na coraz większe zainteresowanie tą tematyką, podsycane powiększającymi się kłopotami i porażkami wychowawczymi młodego pokolenia. Niezwykle ciekawe jest zwrócenie uwagi autora na fazę pierwszą – obudzenia, gdzie dziecko nawiązujące kontakt z otoczeniem, ma możliwość i potrzebę budzenia swojej religijności – rola rodziców, ich wiary wydaje się nie do przecenienia. Faza druga – rozwinięcia, także akcentuje ważką rolę rodziny, w której odbywa się katecheza rodzinna i w której Bóg jest ukazany w oparciu o Biblię. Faza trzecia – dopełnienia, wskazuje na konieczność pełnego poznania Jezusa, poprzez wspólne czytanie Pisma Świętego, modlitwę, życie wydarzeniami roku liturgicznego (czyż zaniedbywanie tych zadań rodziny nie przyczynia się do kłopotów wewnątrz rodziny, nieporozumień, widzenia religii jako całkowicie oderwanej od życia?).

Czynnikiem bardzo ważnym i pomocnym w zorientowaniu się w omawianej tematyce jest zamieszczona przez autora bibliografia. Recenzowana książka jest napisana komunikatywnym językiem. Może ją przeczytać ten, kto studiuje na uniwersytecie, jak też ci, co wychowują dzieci, by poszerzyć swoją wiedzę na temat rodziny, wychowania i pracy z dziećmi.

Autor w sposób całościowy ukazał, że poprzez proces wychowania dotyka się bardzo różnych dziedzin życia, rozpoczynając od strony religijnej, aż po wychowanie ekologiczne. To wszystko spotyka się w miniaturze społeczeństwa – w rodzinie.

Bardzo ciekawym i niezwykle ważnym fragmentem książki jest tekst traktujący o kulturze pedagogicznej rodziców. Coś, co może wydawać się naturalne, to świadomość wychowawcza rodziców, którzy nie tylko są „karmicielami”, ale przede wszystkim wychowawcami. Z tym wiążąca się ściśle umiejętność nawiązywania relacji wychowawczej. Autor wskazał, jak ważna w procesie wychowania dziecka jest obecność obojga rodziców, którzy są dla niego przede wszystkim wzorami. Bardzo cenne w niniejszej książce są ciągle odniesienia do różnych opinii, dotyczących wychowania dziecka, jak i do relacji rodzinnych, które pojawiały się w przeciągu stuleci, a które mogą być ostrzeżeniem dla czytelnika.

Pozytywnym elementem treści przekazywanych przez autora jest stosowany przez niego schemat: po ukazaniu różnorodnych spojrzeń pedagogów, myślicieli i wychowawców, wyraźnie akcentowane jest stanowisko Kościoła, które każe patrzeć na dziecko jako na tajemnicę – stąd postawa szacunku. Autor przypomniał też słowa Jezusa, w myśl których tylko człowiek, który patrzy na świat oczami dziecka – ufnie, szczerze, z nadzieją – wejdzie do królestwa niebieskiego.

Ks. Józef Stala

Jan Szczepański CSsR, *Pierwsza Komunia dzieci w Kościele rzymskokatolickim w Europie Zachodniej i w Polsce. Studium historyczno-pastoralne*, Wydawnictwo „M”, Kraków 2003, ss. 255, ISBN 83-7221-491-3.

Nakładem wydawnictwa „M” w Krakowie ukazała się w roku 2003 książka poświęcona tematowi zawsze obecnemu w praktyce Kościoła, wiele przy różnych okazjach dyskutowanemu, który jednak jest wciąż jeszcze za mało udokumentowany i teologicznie oraz duszpastersko opracowany. Chodzi o zwyczaj udzielania Komunii św. dzieciom, jak i związane z nim zagadnienie wieku, a także metod przygotowania dzieci do tego sakramentu. Nie zawsze w historii i nie wszędzie w Europie sprawy te przybierały kształt identyczny. Uświadamia nam to o. Jan Szczepański, który w swym studium nie tylko opracowuje temat Pierwszej Komunii św. od strony teoretycznej, wskazując na potrzebę przystępowania do niej w wieku dziecięcym, ale kwestię tę przedstawia na tle faktów historycznych, udowadniając konieczność odpowiedniego, tj. zgodnego z percepcyjnymi możliwościami dzieci, przygotowania ich do tego wydarzenia. Książkę otwiera spis treści, po którym następuje wykaz skrótów, przedmowa autorska i wstęp. Zawartość podzielono na dwie części, po dwa rozdziały każda, z zachowaniem numerycznego porządku od 1 do 4. Książkę wieńczy zakończenie i dwa aneksy, z których pierwszy omawia problem wiatyku dzieci w Kościele Zachodnim i w Polsce, drugi zaś